

Salâh Bîrsel

Yapıştırma Bıyık

Deneme

İÇİNDEKİLER

Yapıştırma Bıyık

Yapıştırma Bıyık	9
Ta Ta Ta	13
Sahte Papaz	17
Şiir Sanatı	23
Van Gogh	27
Utrillo	33
Kûh-i Nur Elması	37
Truva Sarayı	41
Zavallı Necdet	45
Nedircikler : 1	
Bir Çuvalcı	49
Nedircikler : 2	
Gradolu Bir Kadın	57
Eleştiri	65
Yiğitleme	69
Yazarak Ölmek	75
Salâh Bey Kitaplarını İmzalıyor	81
Mostra	85
İstanbul Dondu Be Medet	91

Kendimle Konuşmalar

Akasyalar Açarken	101
Kızılderililerin Dönüşü	105
Picasso	109
Beden Eğitimi Yapan Padişah	113
Dantelalı Kafalar	117
Mary Pickford	121
Doğru Düşünce İplikleri	125
Yaşamının Korkulukları	129
Naşid	135
Kimileri Günlük Sever	139
Lotüs Çiçekleri	145
Voltaire’i Okuyor musunuz?	149
Gelenek; Ah Gelenek!	151
“Işık, Biraz Daha Işık!”	155
İnce İşler	157
Tütünsüz Cigara İçmek	161
Televizyon Yıl Sıfır	169

Yapıştırma Büyük

Erskine Caldwell, hemen hemen bütün öykücülerin zaman zaman, niçin tiyatro oyuncusu, bankacı ya da kundura satıcısı olmadıklarını kendi kendilerine sorduklarını söyler.

Bu, yazarlığın bankacılık, satıcılık ya da bahçıvanlık gibi çalışarak ve patlayıp puflyarak elde edilebilecek kantarsal bir nesne olduğu görüşüne çanak tutarsa da Caldwell'in gerçekte anlatmak istediği, yazarlığın, insanın ağız tavanını çökerten ya da ciğerlerini ağızına getiren bir iş olduğu ve yazarların bir yerde, yaptıkları işten bunalıp, "Yetişin bitiyorum" çığlıklarına yapıştıklarıdır.

Yazarlıkta ilk zorluk gözlemlerle başlar.

Gözlemin ne başı, ne sonu vardır.

Yürüyecek, oturacak, kalkacak, gerdeğe girecek ve boyuna gözlem atıştırıcaksın. Hele işe, az biraz bilimsellik salçası da buluşturmak istiyorsan, bir ıslık, havadarlarını toplayacak, takım çalışması döktüreceksin.

Çarliston marka bir uğraştır bu. Ama *Sanchez'in Çocukları*, *İşte Hayat* adlı kitapların yazarı Oscar Lewis bunun üstesinden gelmiştir. Hele ikincisini yazmadan önce yapıta girecek gerçek kişilerin (Porto Rikoluların) yaşamlarını aylarca -yardımcıları ile birlikte- incelemiş, öykülerini bir bir ses makinesine çekmiştir. Dahası var; yazarımız söz konusu kişilerin evlerindeki eşyaların, giyeceklerin, resimlerin, kitapların, evcil hayvanların tüm listesini de çıkartmıştır.

Aralıkta, komşu ve hısım ilişkileri, ailelerdeki iş bölümü, gelir ve giderler, politika, din ve dünya görüşleri de belgelere bağlanmıştır. Kendisine dışardan yardım edenler de çok olmuştur. *Porto Riko Toplumsal Çalışmalar Okulu*'nun bir öğretim üyesiyle öğrencileri ona alt-tabaka aile yaşamları üzerine birçok bilgiler aktarmışlardır. Bir şehirci ise, şehirleşme konusundaki bütün sorulara yanıtlar yetiştirmiş, bir uzman da Porto Rikoluların kalkınmalarıyla ilgili birtakım istatistikler sağlamıştır.

Nah sana guguk, edebiyat ürünü sadece gözlem de değildir.

O gözlemleri sıralamak, kabuklarını soymak, ayıklamak, tartmak, birbirleriyle karşılaştırmak da gerekir. Bir başka deyişle, gözlemler seçilir. Bu işin hartası, purtası olmadığından da herkes kendi gönlüne yatkın olana el atar. Virginia Woolf, bitmez tükenmez anlatımlara girişmemek için insanların konuşmalarını, olduğu gibi, kılçıklarına bile dokunmadan, yazılarına boca etmeyi yeğleyecektir. Nedir, insanların laf orucuna girdikleri yerde bu yöntem topu atar. Mayakovski, buna karşılık, gözlemleri tersyüz etmekten hoşlanır. Ilya Ehrenburg, onun "Çocukların nasıl öldüğünü seyretmeyi severim" dediği halde bir atın kırbaçlanmasına bile dayanmadığını anlatır.

Öte yandan, gözlemleri harmanlamak da, günlük yaşamda sık sık yinelenen bir sözle söyleyelim, çok el tutar. Yazarın zekâ ve duygu düzeni ise gözlemler üzerinde çokça oyalanmamak, kendi görüş ve düş gücünü egemen kılacak sonuca bir ayak önce varmak ister. Kaldı ki, dış algılara, doğada bulunmayan, salt sanatçının kafasında oluşan görünümlemler kazandırılmazsa gözlemler de beş para çalışmaz.

Gözlemlerin sırtına bu görünümlemleri geçiren ise yazarın dilidir. Buna, gözlemlere renk vurulması da denebilir. Gözlemlerin oluşturduğu bütün sözcükler yandım-alamadım basmaları gibi firuze mavis, Türk yeşili, krom sarısı, üstübeç beyazı, açık turuncu, nar çiçeği, erguvan ve daha bilmem ne boyasına yatrılır.

Bir başlarına iken ağızlarını bıçak açmayan sözler dilin o kavurucu nefesini ense köklerinde duyar duymaz da bir canlılık, bir parlaklık denizinde yüzmeye başlarlar.

Burada Çehov'a bir çağrı çıkarmamız yerinde olacaktır.

Elsa Triolet, Çehov'un diyaloglarına arka-yazı adı verildiğinden açar ve onları yüksek sesle söylenen sözcüklerin berisinde sessiz sessiz akıp giden bir deniz altı akıntısına benzetir. Yapıtlara derinlik ya da üçüncü boyut kazandıran da arka-yazının ta kendisidir.

Bir de Cahit Sıtkı Tarancı'nun artık unutulmuş bir dizesine el atalım:

Paydos bundan böyle çılgınlıklara...

Bu dizede söylenen şeyler, hiç kuşku yok, başka kalıplarla da dile getirilebilir. Ama Tarancı, birçok deyiş biçimleri içinde bunu yeğlemiştir. Ona göre de bu, en üstün, en eksiksiz bir kalıptır. Ne var, şairimiz, bu dizeye en aykırı bir dizeden yola çıkmış, dilin, yani o arka-yazının o gizli ve büyümlü kamçısını onun üstünde şaklatmıştır.

İtalyan şair-i mahirlerinden Ungaretti bu dil işine, bir de tinsel değişmeyi ekler. Ona bakarsanız bu, Dante'den gelen bir terimdir. İşte Ungaretti'nin sözleri:

– Dante, *Şölen*'inin ikinci kitabında Kutsal Kitapları yerinel (alegorik), töresel, yoruma yer vermeyen (anagojik) ve yorumsal olarak dört türe ayırırken, o tinsel değişmeyi -ki şiir dünyayı onunla ışılatmaktadır- anlayanların sayısının pek az olduğunda bizi uyarır. Çünkü “en gizli işlerde, insanın arkadaşı pek yoktur.”

Bencesi, tinsel değişmeye de pek kulak asmamak gerekir. Çünkü onun yaptığı işi, yani dağınık sözcüklerden şiir çıkarma işini, dil de yapar. Hem dil, bunu yapmıyorsa, ne yapıyordu?

Lafı, buraya değin sürükledikten sonra bize yaraşan şey, dilin yaratıcı güçten başkası olmadığını fışlamaktır.

Kısacası, yazarlık yapıştırma bıyık değildir.

Yazarlar, günün yirmi dört saati, üst tetikte bulunarak pek hoşforoş kesilirler.

Adaaam, burada bir de Anatole France'ın bir sözüne perende attıralım:

– Yazı yazmadan mutlu yıllar yaşamıştım.